

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Αρχαίο Ελληνικό Δράμα: Αισχύλος - Σοφοκλής

Ενότητα 04: Ο Αΐας του Σοφοκλή –
Πρόλογος (στ. 1 – 133)

Ευφημία Καρακάντζα

Σχολή Ανθρωπιστικών & Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Φιλολογίας

Σκοποί ενότητας

- Γλωσσικός και ιδεολογικός σχολιασμός του προλόγου της τραγωδίας *Αΐας* του Σοφοκλή.

Περιεχόμενα ενότητας

- Εισαγωγή στον μύθο του Αίαντα.
- Γλωσσικές παρατηρήσεις στους στίχους 1 – 133.
- Ερμηνευτικές παρατηρήσεις στους στίχους 1 – 133.

Ο μύθος του Αϊάντα

- Παππούς του ο Αιακός, βασιλιάς της Αίγινας.
- Πατέρας του ο Τελαμώνας, αδελφός του Πηλέα.
- Τα δυο αδέλφια εξορίζονται από τον πατέρα τους επειδή σκότωσαν τον ετεροθαλή αδελφό τους.
- Ο Πηλέας καταφεύγει στην περιοχή του Μαλιακού κόλπου – γιος του ο Αχιλλέας.
- Ο Τελαμώνας καταφεύγει στην Σαλαμίνα.
- Ο Τελαμώνας στην Σαλαμίνα απέκτησε τον Αϊάντα από την Ερίβοια και τον Τεύκρο από την Ησιόνη (αδελφή του Πριάμου).

Ο μύθος του Αίαντα

- Παιδιά του Αίαντα, ο Ευρυσάκης (από την Τέκμησσα) και ο Φιλαίος (από την Λυσιδίκη).
- Ο Ευρυσάκης εγκαθίσταται στην περιοχή της Πνύκας στην Αθήνα, ενώ ο Φιλαίος στην αρχαία Βραυρώνα.
- Πολιτογραφούνται, λοιπόν, Αθηναίοι και έτσι δικαιολογεί ο Σόλωνας στους Σπαρτιάτες την κυριαρχία της Αθήνας πάνω στην Σαλαμίνα (προσαρτήθηκε το 595 π. Χ.).

Ο μύθος του Αίαντα

- Ο Αίας είναι ένας από τους 10 επώνυμους ήρωες της αθηναϊκής δημοκρατίας – Αιαντίς φυλή.
- Φιλαΐδαι και Ευρυσακίδαι, δυο μεγάλες οικογένειες από τις οποίες κατάγονται οι Πεισίστρατος, Μιλτιάδης, Θουκυδίδης (Φιλαΐδες), Αλκιβιάδης, Κλεινίας (Ευρυσακίδες).

Η δομή της τραγωδίας

- **Πρόλογος (στίχοι 1 – 133):**
  - Ο Οδυσσέας πίσω από τα ίχνη του Αίαντα.
  - Διάλογος Αθηνάς – Οδυσσέα.
  - Εμφάνιση Αίαντα, διάλογος με την Αθηνά και αποκάλυψη της αιτίας της πράξης του Αίαντα.

Η δομή της τραγωδίας

- **Πάροδος (στίχοι 134 – 200):**
  - Ο χορός εξυμνεί τον Αίαντα, μιλάει για τα κατορθώματά του και παίρνει το μέρος του.
  - (στροφή 172 - 181 : Ο χορός ψάχνει τον αίτιο θεό της μανίας του Αίαντα).
  - (αντιστροφή 182 - 192 : Τάσσεται εναντίον των εχθρών του και όσων τον χλευάζουν).
  - (επωδός 193 - 200 : Εμπυχώνει τον πτοημένο Αίαντα).

Η δομή της τραγωδίας

- **Πρώτο επεισόδιο (στίχοι 201 – 595):**
  - Διάλογος Τέκμησσης - χορού, Αίαντος - χορού, Αίαντος - Τέκμησσης
- **KOMMOS (A) (ΣΤΙΧΟΙ 201 – 262):**
  - Η Τέκμησσα ανακοινώνει στο χορό την κατάσταση του Αίαντα.
  - (στροφή 221 - 244 : Εξιστορεί το άγριο σκηνικό της σφαγής των προβάτων στον χορό)
  - (αντιστροφή 245 - 347 : Εξιστορεί όλη την ιστορία της προηγούμενης νύχτας από την πλευρά της και σπεύδει να φωνάξει τον αδερφό του Αίαντα, Τεύκρο)

Η δομή της τραγωδίας

□ ΚΟΜΜΟΣ (Β) (ΣΤΙΧΟΙ 348 – 595):

- (στροφή (α) 348 - 355 : Ο Αίαντας οδύρεται στους ναύτες του για την συμφορά του)
- (αντιστροφή (α) 356 - 363 : Ζητά από τον χορό να τον σκοτώσει για να γλιτώσει από τη συμφορά)
- (στροφή (β) 364 - 378 : Αναπολεί τις επιτυχίες του και ζητάει τον θάνατο, ενώ ο χορός προσπαθεί να τον λογικέψει)
- (αντιστροφή (β) 379 - 393 : Ο Αίαντας ξεδιπλώνει το μίσος του εναντίον του Οδυσσέα στον χορό)
- (στροφή (γ) 394 - 411 : Αναζητεί την γαλήνη του στον Άδη, μιας και τίποτε άλλο δεν του απέμεινε)
- (αντιστροφή (γ) 395 - 595 : Ο Αίαντας εξιστορεί την ιστορία από την δίκη του σκοπιά και εκφράζει τον καημό του για την αποτυχία του να κερδίσει τα όπλα του Αχιλλέα. Η Τέκμησσα τον εμψυχώνει και προσπαθεί να τον αποτρέψει από την αυτοκτονία. Ο Αίαντας μιλά στον Ευρυσάκη, τον γιο του και τον συμβουλεύει για την ζωή. Ο Αίαντας δεν δείχνει να συμμορφώνεται και δεν εκφράζει τις προθέσεις του καθαρά)

Η δομή της τραγωδίας

- **1ο στάσιμο (στίχοι 595 – 645):**
  - (στροφή (α) 595 - 607 : Ο Χορός εκφράζει την νοσταλγία του να γυρίσει στην πατρίδα)
  - (αντιστροφή (α) 608 - 621 : Εξυμνεί τα κατορθώματα, την πολεμική αρετή και την τιμή του Αίαντος, λυπάται για την μανία που τον κατέλαβε και εκφράζει το μίσος του εναντίον των υιών του Ατρέα)
  - (στροφή (β) 622 - 633 : Αναφέρει την μάνα του Αίαντος και πόσο μεγάλο κακό θα προξενήσει ο χαμός του υιού της)
  - (αντιστροφή (β) 634 - 645 : Εκφράζει την λύπη του και την απόγνωση του)

Η δομή της τραγωδίας

- **2ο επεισόδιο (στίχοι 646 – 692):**
Μονόλογος του Αίαντα.
  - Ο Αίαντας δείχνει να λογικεύεται και εκφράζει φιλοσοφικές ανησυχίες περί εχθρών και φίλων.

Η δομή της τραγωδίας

- **2ο στάσιμο (στίχοι 693 – 718):**
  - (στροφή 693 - 705 : Ο χορός καθησυχασμένος επικαλείται τον θεό Πάνα να τον συνοδεύσει στο χορό).
  - (αντιστροφή 706 - 717 : Εκδηλώνει την χαρά του που ο Αίαντας ξέχασε τα βάσανα και παραμέρισε την φιλονικία του με τους Ατρείδες).

Η δομή της τραγωδίας

- **3ο επεισόδιο (στίχοι 719 – 865): Αναγγελία από αγγελιοφόρο, στιχομυθία χορού - αγγελιοφόρου, στιχομυθία Τέκμησας - αγγελιοφόρου, μονόλογος Αίαντα.**
  - Ο αγγελιοφόρος αναγγέλλει τον ερχομό του Τεύκρου και την άσχημη αντιμετώπισή του από τους Αργείους.
  - Φανερώνει στον χορό την προφητεία του Κάλχα για τον θάνατο του Αίαντα, διαταγμένος από τον αδερφό του Αίαντα, Τεύκρο, να εμποδίσουν τον Αίαντα να βγει από την σκηνή του.
  - Πανικός επικρατεί στον χορό και στην Τέκμησσα μετά την συνομιλία τους με τον αγγελιοφόρο και σπεύδουν ταχέως προς την ακτή να τον εμποδίσουν.
  - Ο Αίας μονολογεί, παραληρεί, είναι αποφασισμένος να δώσει τέλος, επικαλείται θεούς και θεότητες να αναγγείλουν στον Τεύκρο πρώτα την είδηση, να τον οδηγήσουν γρήγορα στον Άδη, να αφανίσουν τους υιούς του Ατρέα, να αναγγείλουν στην πατρίδα τα άσχημα νέα.
  - Αποχαιρετά την ζωή.

Η δομή της τραγωδίας

□ ΕΠΙΠΑΡΟΔΟΣ

- Ο Αίαντας θρηνεί μαζί με τον χορό τον άδικο χαμό του σε μορφή συνομιλίας.

□ ΚΟΜΜΟΣ (Γ) (ΣΤΙΧΟΙ 879 – 973):

- (στροφή στίχοι 879 - 924 : Ο χορός αναζητεί τον Αίαντα ρωτώντας περαστικούς. Συναντάει την Τέκμησσα που του αναγγέλλει το κακό μαντάτο).
- (αντιστροφή 925 - 973 : Χορός και Τέκμησσα μοιρολογούν τον Αίαντα. Στη συνέχεια ξεδιπλώνουν και οι δύο το μίσος τους εναντίον των Ατρείδων και του Οδυσσέα).

Η δομή της τραγωδίας

- **4ο επεισόδιο (στίχοι 974 – 1184): Συνομιλία και στιχομυθία Τεύκρου - χορού, μονόλογος Τεύκρου, συνομιλία και στιχομυθία Τεύκρου – Μενελάου.**
  - Ο Τεύκρος αντικρίζει τον αδερφό του νεκρό και θρηνεί, συνομιλεί με τον χορό και δίνει εντολή να μαζέψουν το νεκρό κουφάρι του αδερφού του.
  - Μοιρολογάει τον αδερφό του και εκφράζει την απόγνωσή του που δεν θα τον δεχτούν, χωρίς αυτόν, στην πατρίδα.
  - Ο Μενέλαος πλησιάζει και ξεκινά λογομαχία μεταξύ Τεύκρου και Μενελάου για την ταφή ή μη του νεκρού Αίαντα
  - Ο Μενέλαος φεύγει οργισμένος και ο Τεύκρος με την βοήθεια του μικρού υιού του Αίαντα σηκώνουν το κορμί του νεκρού για να τον θάψουν.

Η δομή της τραγωδίας

- **3ο στάσιμο (στίχοι 1285 – 1222):**
  - (στροφή (α) 1185 - 1191 : Ο χορός αναλογίζεται τις συμφορές που έχουν συμβεί στην Τροία έως τώρα)
  - (αντιστροφή (α) 1192 - 1198 : Καταριέται εκείνον που έμαθε στους Έλληνες να πολεμούν)
  - (στροφή (β) 1199 - 1210 : Τονίζει την πικρία και την θλίψη του πολέμου)
  - (αντιστροφή (β) 1211 - 1222 : Αναπολεί τις δοξασμένες μέρες του Αίαντα)

Η δομή της τραγωδίας

- **Έξοδος στίχοι (1223 – 1420): Συνομιλία Αγαμέμνονα - Τεύκρου, συνομιλία και στιχομυθία Αγαμέμνονα - Οδυσσέα, σύντομη συνομιλία Οδυσσέα – Τεύκρου.**
  - Ο Αγαμέμνων εισέρχεται στην σκηνή και ξεστομίζει βαρύ λόγο εναντίον του Τεύκρου, που τόλμησε να διαφωνήσει με τον Μενέλαο, απαγορεύει και αυτός με την σειρά του να θαφτεί ο Αίας.
  - Ο Τεύκρος ξεστομίζει βίαιο και δυναμικό λόγο εναντίον του Αγαμέμνονα για την απαράδεκτη συμπεριφορά του.
  - Είσοδος του Οδυσσέα στην σκηνή. Ξεκινάει στιχομυθία και διάλογος μεταξύ Οδυσσέως και Αγαμέμνονος για το πρέπον της στιγμής, να θαφτεί ο Αίας ή όχι. Δυναμικός και γεμάτος σοφία ο λόγος του Οδυσσέα κερδίζει τον διάλογο και βοηθάει τον φίλο του πλέον Τεύκρο να θάφτει ο Αίας.
  - Ο Τεύκρος επαινεί τον Οδυσσέα για την σωστή απόφαση του και τον θαυμάζει για τον αγέρωχο χαρακτήρα του, φοβάται όμως να τον αφήσει να βοηθήσει στην ταφή.
  - Γίνεται η ταφή του Αίαντα από τον Τεύκρο και τον χορό.

Γλωσσικά σχόλια

- **πεῖρᾰν τῖνα ἐχθρῶν (γνκ αντικ.)** = απόπειρα εναντίον των εχθρών, σχέδιο
- **εὕρινος βάσις ἀντί βάσις (=πορεία, δρόμος) εὕρινου κυνός (βάσις > βαίνω):** σχήμα εναλλαγῆς
- **ἄσκοπον (> ἄ+σκοπέω)** = πράξη που δεν την χωράει ο νους, ανεξήγητη.
- **ἔχει περάνας (περίφραση)** = περαίνει
- **ἄλάομαι, - ῶμαι** = περιπλανιέμαι
- **κατεναρίζω (ἔναρα)** = σκοτώνω

Γλωσσικά σχόλια

- **ὄπτῆρ (ὄψομαι)** = αυτόπτης, σκοπός
- **νεορράντω** < νέος ραίνω
- **ἄσσω, αἴσσω** = κινούμαι γρήγορα, πέφτω πάνω σε κάτι, ρίχνομαι (ἦξεν = αορ. α του ἄσσω, αἴσσω)
- **χράω (Α) / χραίνω, χρανῶ, ἔχρανα** = πιάνω ελαφρά, αγγίζω μολύνω, μιάινω
- **μαιμάω** = επιθυμώ μανιασμένα

Γλωσσικά σχόλια

- **ἀνήκεστος** (ἀ+ἀκέομαι = γιατρεύομαι) = αθεράπευτος
- **ἄδαστος > δαίω (B)** = μοιράζω
- **κείρω** = κόβω κάτι που εξέχει, θερίζω
- **τὸ ἔρκος, εος** = φράκτης, τείχος αμυντικό / δίχτυ
- **λωφάω, λωφέω (Iων.) + γνκ** = ξεκουράζομαι, απαλλάσσομαι από τον κόπο κάποιου πράγματος, ανακουφίζομαι, ανακτώ δυνάμεις από ...
- **ἀππευθύνω** = εδώ σημαίνει δένω πισθάγκωνα

Γλωσσικά σχόλια

- **ἄρῃ** (μελλ. του ἄρνημαι) = νομίζομαι, θεωρούμαι
- **ὀκνέω** = ζαρώνω από φόβο, φοβάμαι
- **βάπτω** = βουτώ
- **ἐπίτριπτος** (**ἐπιτρίβω**) = τριμμένος, λιωμένος / κάθαρμα (αρχ. έκφραση ἐπιτριβείης = να σε πάρει ο διάβολος ...)
- **τὸ κίναδος** = αλεπού

Αφηγηματολογικές & ιδεολογικές παρατηρήσεις

- **Στίχοι 1-37, 93:** στοιχεία κυνηγιού. Ποιος είναι ο κυνηγός και ποιο είναι το θήραμα;
- **Στίχος 47:** **νύκτωρ ἔφ' ὑμᾶς δόλιος ὄρμαται μόνος.** Σκεφτείτε τον Μαύρο Κυνηγό και τους προ-οπλιτικούς τρόπους μάχης.
- **Στίχοι 65, 111:** **αΐκίζεται - αΐκισμός.** Θυμηθείτε τον αικισμό του πτώματος του Έκτορα από τον Αχιλλέα, ως τον αρχετυπικό αικισμό της α. ε. λογοτεχνίας.
- **Στίχος 78:** **ἐχθρός.** Το α. ε. αξίωμα είναι: *φιλεῖν τοὺς φίλους, στυγεῖν τοὺς ἐχθρούς* (βλ. επόμενη σημείωση).

Αφηγηματολογικές & ιδεολογικές παρατηρήσεις

- **Στίχος 79:** *οὔκουν γέλως ἥδιστος εἰς ἐχθροὺς γελᾶν;* Η Αθηνά, με αφορμή την αναφορά του Οδυσσέα στους εχθρούς, διατυπώνει το αξίωμα αυτό, που αποτελεί σταθερό σημείο της αρχαιοελληνικής ηθικής. Είναι ενδιαφέρον ότι και ο ίδιος ο Αίαντας συμφωνεί με την άποψη αυτή (πβ. στ. 302-4, 1042 -3), γεγονός που καθιστά την θέση του ακόμη περισσότερο τραγική.

Αφηγηματολογικές & ιδεολογικές παρατηρήσεις

- **Στίχος 98: ἀτιμάσουσι < τιμή.** Το θέμα της τιμής είναι πυρηνικό στην τραγωδία μας, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «δράμα τιμής».
- **Στίχος 123: ἄτη** = βασική έννοια της α. ε. σκέψης που συνδυάζει την νοητική «τύφλωση», την διάπραξη σφάλματος και την τελική καταστροφή του ατόμου.

Αφηγηματολογικές & ιδεολογικές παρατηρήσεις

- **Στίχοι 125 – 6: ὄρῳ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν / εἶδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν ἢ κούφην σκιάν:** εξαίσια διατύπωση του εφήμερου της ανθρώπινης ύπαρξης. Η χρήση της σκιάς για την αναφορά στην έλλειψη δύναμης και στην πρόσκαιρη ζωή του ανθρώπου είναι διαδεδομένη στην α. ε. λογοτεχνία (πβ. *Ὀδύσσεια* κ 455, *Φιλοκτήτης* 946-7, *Ἑλένη* 1159, *Μήδεια* 1224, *Ὀρνιθες* 686)

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών. Ευφημία Καρακάντζα. Τίτλος μαθήματος: Αρχαίο Ελληνικό Δράμα: Αισχύλος – Σοφοκλής. Ενότητα 04: Ο Αΐας του Σοφοκλή – Πρόλογος (στ. 1 – 133). Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1868/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

